

Мочерад А. М.,асистент кафедри теорії та філософії юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка

ПРИНЦИПИ ТА ПРАВИЛА ПРАВОІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

Анотація. Ця наукова стаття присвячена розгляду принципів та правил правоінтерпретаційної технології як порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності. Окреслено загальні принципи здійснення інтерпретаційної правової діяльності. Принципи правоінтерпретаційної технології визначено як основні процедурно-процесуальні засади здійснення інтерпретаційної правової діяльності. Встановлено, що до них належать: принцип законності порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності; принцип системності (єдності) порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності; принцип нормативного регулювання порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності; принцип компетентності уповноваженого суб'єкта в порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності; принцип об'єктивності (неупередженості) уповноваженого суб'єкта в порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності; стадійність порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності. Усі вони взаємопов'язані та взаємодоповнювальні. Наведено стадії здійснення інтерпретаційної правової діяльності та запропоновано правила правоінтерпретаційної технології, які мають застосовуватись на кожній зі стадій. Виокремлено такі стадії здійснення інтерпретаційної правової діяльності: 1) надходження звернення до уповноваженого суб'єкта здійснення інтерпретаційної правової діяльності; 2) прийняття уповноваженим на здійснення інтерпретаційної правової діяльності суб'єктом рішення щодо надання або ж відмови в наданні офіційного тлумачення змісту норм права; 3) здійснення офіційного тлумачення змісту норми права; 4) прийняття інтерпретаційного правового акта. Акцентується увага на важливості подальшого комплексного дослідження та нормативному закріпленні принципів і правил правоінтерпретаційної технології як порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності в Україні.

Ключові слова: *інтерпретаційна правова діяльність, правоінтерпретаційна технологія, принципи правоінтерпретаційної технології, правила правоінтерпретаційної технології, стадії здійснення інтерпретаційної правової діяльності.*

Mocherad A. M. Principles and rules of technology legal interpretation

Abstract. This scientific article is devoted to the consideration of the principles and rules of interpretive legal technology as a procedure for implementing interpretive legal activity. The general principles of implementing interpretive legal activity are outlined. The principles of the interpretive legal technology are determined as the main procedural principles of implementing the interpretive legal activity. It was established that the following principles belong to them: the principle of legality of the procedure for implementing the interpretive legal activity; the principle of systematicity (unity) of the procedure for implementing the interpretive legal activity; the principle of normative regulation of the procedure for implementing the interpretive legal activity; the principle of competence of authorized subject in the procedure for implementing the interpretive legal activity; the principle of objectivity (impartiality) of the authorized subject in the procedure for implementing the interpretive legal activity; staging of the procedure for implementing the interpretive legal activity. All of them are interrelated and complementary. The stages of implementing the interpretive legal activity are given and the rules of interpretive legal technology that should be applied at each of the stages are proposed. The following stages of the implementing the interpretive legal activity are singled out: 1) receipt of applications to the authorized subject of the implementing the interpretive legal activity; 2) taking of the decision by the authorized subject on the implementing the interpretive legal activity regarding providing or refusing to provide an official interpretation of the content of the norms of law; 3) implementing the official interpretation of the content of the norms of law; 4) adoption of an interpretative legal act. Attention is focused on the importance of the further complex research and normative consolidation of the principles and rules of legal interpretive technology as a procedure for the implementing the interpretive legal activity in Ukraine.

Key words: *interpretive legal activity, interpretive legal technology, principles of interpretive legal technology, rules of legal interpretive technology, stages of implementing the interpretive legal activity.*

Постановка проблеми. Становлення України як демократичної, соціальної, правової держави та особливості суспільно-правових трансформацій на сучасному етапі державотворення вкотре актуалізують потребу в дослідженні інтерпретаційної правової діяльності, а особливо принципів та правил порядку її здійснення, які розкриває особлива галузь знання та вміння – правоінтерпретаційна технологія.

Саме тому **мета** цієї статті полягає в дослідженні та теоретико-правовому аналізі принципів і правил правоінтерпретаційної технології як порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності.

Стан дослідження проблеми. Інтерпретаційну правову діяльність як мистецтво з'ясування та роз'яснення змісту норм права досліджувало чимало науковців. Проте маємо визнати, що дослідження правоінтерпретаційної технології та її елементів у вітчизняній правовій науці є, на жаль, новітньою тенденцією. Цю проблематику розглядали у своїх працях В. К. Антошкіна, О. М. Балинська, А. В. Зубенко, Л. А. Луць, Р. Д. Ляшенко, І. І. Онищук, С. В. Шевчук, І. Д. Шутак та ін. Та все ж в арсеналі правової доктрини досі немає комплексного дослідження принципів та правил правоінтерпретаційної технології.

Виклад основного матеріалу. У системі правових актів України інтерпретаційним правовим актом, що містить загальнообов'язкове правило роз'яснення змісту норми права, є рішення Конституційного Суду України (далі – КСУ) щодо офіційного тлумачення Конституції України. З огляду на цінність та значущість діяльності КСУ, наявні процедурні основи ухвалення його правових актів. Щоправда, варто наголосити, що процедура ухвалення рішень КСУ, яка передбачена Регламентом КСУ, поширюється на прийняття всіх правових актів у межах компетенції КСУ, а не тільки інтерпретаційних правових. Своєрідним «викликом» сьогодення для інституту інтерпретаційної правової діяльності є відсутність комплексного теоретико-правового дослідження і, відповідно, нормативно закріпленого порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності з використанням принципів та правил правоінтерпретаційної технології.

Закономірно, будь-яка усвідомлена діяльність людини має за основу певні принципи,

однак їх розуміння дещо різниться. У загально-вживаному значенні поняття «принцип» в українській мові розуміється як основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку тощо, а також як особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось [1, с. 693]. У теорії права принципи розглядаються як основні керівні засади, положення, що зумовлені об'єктивними закономірностями існування й розвитку людини та суспільства і визначають зміст та спрямованість правового регулювання [2, с. 160]. Таке особливе ціннісне возвеличення пояснюється тим, що принципи стисло і концентровано відображають найсуттєвіші риси права, є його квінтесенцією, «обличчям» [3, с. 128].

Насамперед варто згадати про загальні принципи правової дійсності, або загально-правові, що характерні для права в цілому, визначають його характер й ознаки, розвиток і формування національної правової системи [4, с. 96]. Такі засади закладено в основу функціонування будь-якої державно-правової інституції, зокрема й Конституційного Суду України як уповноваженого на здійснення інтерпретаційної правової діяльності суб'єкта. У правовій доктрині до таких принципів традиційно зараховують: принцип верховенства права; принцип конституційності; принцип законності; принцип демократизму; принцип гуманізму тощо. Безперечно, означені засади властиві інтерпретаційній правовій діяльності, але під час її здійснення вони набувають особливого значення. Наприклад, нових проявів набуває принцип верховенства права, адже, відповідно до доктрини «живої конституції», саме принцип верховенства права є тією «рушійною силою», яка надихає КСУ надавати нового змісту конституційним положенням, пристосовуючи закон до суспільних змін, а не навпаки [5, с. 97].

Своєю чергою кожна державно-правова інституція, що здійснює правову діяльність, керується, окрім загальноправових принципів, й особливими засадами, які відповідають специфіці її діяльності. Так, у ст. 2 Закону України «Про Конституційний Суд України» зазначено, що діяльність Конституційного Суду України ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, рівноправності

суддів, гласності, повного і всебічного розгляду справ та обґрунтованості прийнятих ним рішень [6]. Ці засади пронизують діяльність КСУ як особливої інституції конституційного судочинства.

Натомість принципи правоінтерпретаційної технології стосуються лише сфери відання останньої, а саме порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності, що спрямована на створення інтерпретаційного правового акта.

Принципи правоінтерпретаційної технології можна трактувати, послуговуючись етимологічною сутністю поняття «принципи», як основні процедурно-процесуальні засади здійснення інтерпретаційної правової діяльності.

Так, до принципів правоінтерпретаційної технології належать: принцип законності порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності; принцип системності (єдності) порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності; принцип нормативного регулювання порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності; принцип компетентності уповноваженого суб'єкта в порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності; принцип об'єктивності (неупередженості) уповноваженого суб'єкта в порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності; стадійність порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності.

Принцип законності порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності передбачає його відповідність нормам права, що містяться в законах та інших правових актах. Так, у порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності принципом законності КСУ керується при вирішенні питання про відкриття чи відмову у відкритті конституційного провадження у справі [7, с. 98].

Принцип системності (єдності) порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності передбачає узгодженість між собою всіх дій уповноваженого на здійснення інтерпретаційної правової діяльності суб'єкта, починаючи від прийняття рішення про здійснення і планування інтерпретаційної правової діяльності до ухвалення інтерпретаційного правового акта.

Принцип нормативного регулювання порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності передбачає чітке регламентування всіх процедурно-процесуальних дій уповнова-

женого на здійснення інтерпретаційної правової діяльності суб'єкта. Наприклад, уповноважений на здійснення інтерпретаційної правової діяльності суб'єкт після надходження звернення, провівши аналітичні дії, зобов'язаний підготувати попередній висновок, у якому має бути обґрунтовано доцільність надання офіційного тлумачення Конституції України.

Принцип компетентності. Розкриваючи сутність та складові цього принципу, варто проаналізувати значення самого слова «компетентний», під яким розуміють такий, що (1) має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; (2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний [8, с. 874]. У першому випадку йдеться про професіоналізм особистості, який розуміють як якісну особливість суб'єкта праці, що відображає високий рівень розвитку професійних та ділових якостей, характеризує ціннісні орієнтації та мотивацію, що спрямовані на виконання соціального призначення професії та на розвиток спеціаліста [9, с. 16]. Професіоналізм уповноваженого на здійснення інтерпретаційної правової діяльності суб'єкта передбачає наявність спеціальних знань та умінь проводити інтерпретаційну правову діяльність із дотриманням відповідних принципів та правил правоінтерпретаційної технології. У другому випадку йдеться про наявність компетенції – сукупності нормативно закріплених повноважень у суб'єкта здійснення інтерпретаційної правової діяльності. Зазвичай припускають, що уповноважений на здійснення інтерпретаційної правової діяльності суб'єкт володіє професійними знаннями та вміннями, необхідними для здійснення означеної діяльності.

Щодо Конституційного Суду України як уповноваженого на здійснення інтерпретаційної правової діяльності суб'єкта, то слушну всебічну характеристику професійної компетентності його суддів надає Ю. М. Тодика. Він, зокрема, зазначає, що важливо усвідомлювати: в інтелектуальному аспекті інтерпретаційна діяльність суддів КСУ щодо тлумачення Конституції і законів (на час публікації КСУ був уповноважений тлумачити і закони України. – А. М.) – це один із найскладніших видів державної діяльності. Адже судді повинні при

цьому володіти значним науковим потенціалом, знанням практики правозастосування, бачити тенденції розвитку державно-правових процесів, мати широкий діапазон юридичного мислення щодо норм не тільки національної правової системи, а й зарубіжного законодавства, бути обізнаними у практиці правозастосовної діяльності органів конституційної юстиції інших країн. Від рівня їхнього інтелекту значною мірою залежить практика застосування конституційних норм, становлення конституціоналізму в Україні на демократичних засадах, розвиток конституційної доктрини й конституційного законодавства [10, с. 105].

Принцип об'єктивності (неупередженості) уповноваженого на здійснення інтерпретаційної правової діяльності суб'єкта в порядку здійснення останньої. Під неупередженістю розуміють характеристику рішень і дій людини, які приймаються і здійснюються виключно на основі принципів, незалежно від уподобань та інтересів, які при цьому задовольняються або утискаються [11, с. 283]. Очевидно, що уповноважений на здійснення інтерпретаційної правової діяльності суб'єкт повинен бути об'єктивним (неупередженим), непередупним, безпристрасним під час здійснення інтерпретаційної правової діяльності, оскільки лише так можливо закласти загальнообов'язкове правило роз'яснення змісту норми права, що відповідатиме ідеї права як найвищого мірила справедливості. Ну і за будь-які встановлені факти службової необ'єктивності в порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності має наставати юридична відповідальність.

Принцип стадійності порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності передбачає дотримання уповноваженим суб'єктом послідовності дій у межах логічно взаємопов'язаних стадій. Своєю чергою стадії здійснення інтерпретаційної правової діяльності упорядковані за допомогою правил правоінтерпретаційної технології – сукупності настанов, що регламентують певний порядок дій. З огляду на це розкриємо правила інтерпретаційної технології в межах стадій інтерпретаційної правової діяльності.

Перша стадія – надходження звернення до уповноваженого суб'єкта здійснення інтерпретаційної правової діяльності.

На цій стадії уповноважений суб'єкт повинен дотримуватись таких правил правоінтерпрета-

ційної технології: 1) перевірити за допомогою системного аналізу правових актів можливість звернення до уповноваженого здійснювати інтерпретаційну правову діяльність суб'єкта органу, посадової особи / осіб; 2) перевірити, чи зазначена в поданні норма Конституції України, що підлягає тлумаченню, є чинною; 3) всебічно проаналізувати зміст тексту звернення до уповноваженого на здійснення інтерпретаційної правової діяльності суб'єкта задля встановлення невизначеності в розумінні змісту норми Конституції України; 4) об'єктивно оцінити зміст тексту звернення до уповноваженого на здійснення інтерпретаційної правової діяльності суб'єкта задля встановлення невизначеності в розумінні змісту норми Конституції України; 5) надати об'єктивний висновок щодо доцільності тлумачення змісту норми Конституції України.

Друга стадія – прийняття уповноваженим на здійснення інтерпретаційної правової діяльності суб'єктом рішення щодо надання або ж відмови в наданні офіційного тлумачення змісту норм права.

На цій стадії інтерпретаційної правової діяльності уповноважений суб'єкт повинен дотримуватись таких правил правоінтерпретаційної технології: 1) своєчасно ухвалювати рішення щодо відкриття чи відмови у відкритті конституційного провадження у справі за зверненням щодо надання офіційного тлумачення Конституції України; 2) бути об'єктивним, ухвалюючи рішення про відкриття чи відмову у відкритті конституційного провадження у справі за зверненням щодо надання офіційного тлумачення Конституції України; 3) перевіряти дотримання вимог правоінтерпретаційної техніки до форми та змісту ухваленого рішення відповідно до закону; 4) своєчасно повідомляти суб'єкта звернення про ухвалені рішення.

Третя стадія – здійснення офіційного тлумачення змісту норми права.

На цій стадії інтерпретаційної правової діяльності уповноважений суб'єкт повинен дотримуватись таких правил інтерпретаційної технології: 1) бути неупередженим та об'єктивним під час оцінювання поданої інформації щодо офіційного тлумачення змісту норми права; 2) всебічно проаналізувати зміст норми права, що підлягає тлумаченню.

Четверта стадія – прийняття інтерпретаційного правового акта.

На цій стадії інтерпретаційної правової діяльності уповноважений суб'єкт повинен дотримуватись таких правил правоінтерпретаційної технології: 1) сформулювати й погодити правову позицію в інтерпретаційному правовому акті; 2) прийняти інтерпретаційний правовий акт відповідно до передбаченої процедури; 3) здійснити належне обґрунтування своєї позиції в окремій думці судді КСУ.

Виділяють і п'яту стадію – оприлюднення інтерпретаційних правових актів в офіційних джерелах опублікування правових актів України. А втім, як видається, оприлюднення інтерпретаційних правових актів не належить до порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності, а є сферою окремого виду юридичної технології – технології оприлюднення правових актів.

Висновки. Розглянувши принципи і правила правоінтерпретаційної технології як порядку

здійснення інтерпретаційної правової діяльності, наголосимо, що сьогодні є потреба: 1) комплексно розкрити на теоретико-правовому рівні поняття, принципи та правила правоінтерпретаційної технології як порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності; 2) закріпити на нормативному рівні основи порядку здійснення інтерпретаційної правової діяльності; 3) провести відповідне навчання для уповноваженого здійснювати інтерпретаційну правову діяльність суб'єкта.

Застосування принципів та правил правоінтерпретаційної технології при здійсненні інтерпретаційної правової діяльності має майстерно поєднуватися з використанням надбань правоінтерпретаційної техніки та нормативним закріпленням обов'язковості їх використання, адже лише так можна досягти позитивного результату – ухвалення інтерпретаційного правового акта належної якості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 941 с.
2. Віхров О. П., Віхрова І. О. Теорія держави і права: курс лекцій : навч. посіб. Чернігів : Десна Поліграф, 2015. 304 с.
3. Рабінович П. М. Принципи права. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемчушенко (гол. редкол.). Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 5 : П–С. 734 с.
4. Когутич Є. Принципи як складовий елемент контролю за діяльністю приватних виконавців в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 95–101. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/1/19.pdf> (дата звернення: 28.10.2022).
5. Ткачук П. М. Застосування принципу верховенства права судами конституційної та загальної юрисдикції. *Вісник Конституційного Суду України*. 2005. № 5. С. 94–101.
6. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення: 28.10.2022).
7. Кампо В. М. Основні принципи діяльності Конституційного Суду України: структурний вимір. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 98–103. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63780/19-Kampo.pdf?sequence=1> (дата звернення: 28.10.2022).
8. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. Київ: Вид-во «АКОНІТ», 2006. Т. 1: А–К. 926 с.
9. Норми та стандарти поведінки державних службовців : методичні матеріали / Харківська обласна державна адміністрація. Сектор з питань запобігання та виявлення корупції. Харків, 2020. 41 с. URL: https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/1062/106133/Attaches/normi_ta_standarti_povedinki_derzhavnih_sluzhbovtiv.pdf (дата звернення: 28.10.2022).
10. Тодика Ю. М. Тлумачення Конституції України як теоретична і практична проблема сьогодення. Конституція України – основа модернізації держави та суспільства : матер. наук. конф., 21–22 черв. 2001 р. Харків, 2001. С. 105.
11. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/11783/1/%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BAa-1.pdf> (дата звернення: 28.10.2022).